

Міністерство освіти України
Вінницький державний технічний університет

Л.Є.Азарова, А.В.Костюк

СПЕДКУРС З ТЕХНІЧНОЇ, ФІЗИЧНОЇ ТА МАТЕМАТИЧНОЇ
ТЕРМІНОЛОГІЇ

Затверджено Ученорадою Вінницького державного
технічного університету як навчальний посібник для
студентів всіх спеціальностей ступеневої підготовки
спеціалістів з вищою технічною освітою

Вінниця ВДТУ 1998

III I4I.I

Спецкурс з технічної, фізичної та математичної термінології для студентів ступеневої підготовки спеціалістів з вищою технічною освітою.

Навч. посібник /Л.Є.Азарова, А.В.Костюк. - В.: ВДТУ, 1998, - 93 с. Укр. мовою.

У посібнику розглядаються шляхи і способи технічної термінології, лексико-семантичні та структурно-словотворчі особливості термінологічних найменувань з фізики і математики.

Розрахований на студентів всіх спеціальностей.

Бібліограф. 4 назви.

Рецензенти: Василенко Г.Л., канд. фіол. наук,
професор ВДМУ ім. М.І.Пирогова

Степанов М.С., канд. фіол. наук,
доц. ВДТУ

В С Т У П

В наш час усе більшого значення набуває техніка, різко збільшується потік науково-технічної інформації. Це зумовлює функціонування і розвиток циклу технічної термінології. Під терміном технічна термінологія в широкому значенні розуміємо сукупність лексичних мікросистем, пов"язаних із технікою і виробництвом. У вузькому значенні - це термінолексика окремих галузей техніки, промисловості. Технічна термінологія сучасної української літературної мови є розвиненою і розгалуженою відповідно до існуючих знань. До її складу входять авіаційна, автодорожня, будівельна, вугільна, геодезійна, гідротехнічна, гірнича, деревообробна, поліграфічна, електротехнічна, залізнична, зварювальна, кінотехнічна, машинобудівна, металургійна, механічна, паперова, радіотехнічна, суднобудівна, текстильна і багато інших мікросистем.

Дослідженням технічної термінології приділили увагу ряд мово-знавців /Бодник А., Бойко М.Ф., Гейченко В., Гончаренко Л.С., Заворотна Т.П., Карпова В.Л., Ковалик І.І., Коломієць В.М., Овчаренко В.М., Середа Ф.Я., Скороходько Е.Ф., Стасевський С.Б./. Кожен із них розглядає ту чи іншу проблему окремої технічної мікросистеми. Однак спроби аналізувати разом кілька лексичних мікросистем не спостерігались, тому видається актуальним на матеріалах авіаційних, будівельних, поліграфічних, кінотехнічних і текстильних термінів виявити джерела технічної термінології, дати лексико-семантичну характеристику технічним термінам, проаналізувати способи їх творення. Вибір даних мікросистем для дослідження не випадковий. Кожна з них, як і самі науки, які вони обслуговують, виникла у різний час, має свою історію формування, пройшла своєрідний шлях розвитку. Кожна з них, безперечно, різиться лексико-семантичним складом, словотворчою структурою. Зіставлення цих особливостей в матеріалом для типологічних узагальнень про технічну термінологію взагалі. Вивчення групи технічних мікросистем у аспекті поставлених завдань дає можливість не тільки розв'язати деякі практичні завдання сучасного термінотворення, а й накреслити шляхи систематизації й уніфікації технічної лексики сучасної української мови.

Для аналізу досліджуваної термінології використовувались різноманітні словники, застосувались матеріали лексичної картотеки

Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, періодичні видання та спеціальна література з питань авіації, будівництва, поліграфії, кінотехніки, текстильної промисловості.

Дослідження особливостей генетики українських термінологій основних циклів наук показало, що створення опорних, системних елементів бере початок у староукраїнській лексиці давньоруського походження. У творенні термінології також враховувались міжнародні термінологічні особливості. Зароджуючись в різних жанрах української мови /публіцистиці, художній літературі/, ця термінологія формувалась і вдосконалювалась шляхом вироблення нормативних критеріїв, які регламентували її системність. З розвитком науки в період науково-технічного прогресу термінологія стає кодифікованим елементом спеціальних текстів, мови науки в її широкому розумінні. Сучасна термінологія продовжує розвиватись, поновлюватись, вдосконулюватись відповідно до розвитку науки, технології, виробництва. Завдяки цьому термінологія сучасної української мови є відкритою, незамкненою системою, здатною до необхідних інновацій.

Дослідження технічної термінології показало, що вона надзвичайно різноманітна за лексико-семантичним змістом, наявні у ній лексико-семантичні групи засвідчують широке відображення нею оптимального кола наукових, технічних понять. Ці групи закономірно зазнають постійних змін внаслідок поповнення новими термінами, вилучення з ужитку старих, потреба в яких відпала. Серед лексико-семантичних груп можна виділити такі, що об'єднують терміни для позначення загальних понять, властивих усім досліджуваним галузевим мікросистемам, і такі, що об'єднують терміни специфічні, властиві лише окремим мікросистемам чи групам споріднених мікросистем.

Вивчені нами мікротерміносистеми, як взагалі будь-яка галузева термінологія, побутують у сфері фіксації і у сфері функціонування; якщо перша відображає прагнення спеціалістів показати термінологію, якою вона повинна бути в ідеалі, то друга являє собою реальну картину конкретно-галузевого термінотворення й терміновикористання. У другій сфері відбуваються внутрішньомовні paradigmатичні процеси: функціонують групи синонімів, антонімів, омонімів, полісемічних термінів.

ЛІТЕРАТУРА

- Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии.-М.: Учпедгиз, 1957.-295 с.
- Білодід І.К. Літературна мова і стандартність //Мовознавство.- 1973.-№ 5.-с.3-14.
- Білодід І.К., Лагутіна А.В. Особливості наукової термінології в період НТР: Напрями дослідження і опису //Вісн. АН УРСР.- 1979.-№ 6. - с.14-21.
- Білодід І.К., Лагутіна А.В. Наукова термінологія доби НТР - органічний складник сучасної літературної мови // Культура слова.- 1982.-вип. 22.- с.3-8.
- Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства.- К.: Рад. школа, 1955.- 248 с.
- Бурячок А.А. Стильні словотворчі процеси в іменниковій термінології скіднослов'янських мов - К.: Наукова думка, 1978.- с.161-194.
- Гейченко В. Огріхи в технічній термінології //Літ. Україна. - 1964.- 27 жовтня.
- Головин В.Н. Термин и слово //Термин и слово.- Горький, 1980.- с. 3-II.
- Даниленко В.П. О терминологическом словообразовании //Вопросы языкоznания.-1973. - № 4. - с.76-85.
- Даниленко В.П. О месте научной терминологии в лексической системе языка //Вопросы языкоznания. -1976.- № 4. -с.64-71.
- Жовтоборук М.А. Проблеми взаємодії української літературної мови і термінологічних діалектів //Мовознавство.-1973.-№ 1.- с. 3-15.
- Ковалік І.І. Вчення про словотвір - Львів, 1961.- 83 с.
- Ковалік І.І. Логіко-хіміческа проблематика технічної термінології у слов'янських мовах //Наук. зап. Льв. ун-ту.-сер. філолог.-1969.-вип. 6.-с. 19-23.
- Лагутіна А.В. Термін і загальнозважана мова //Культура слова.- 1980.-вип. 18.- с. 26-31.
- Лотте Д.С. Краткие формы научно-технических терминов.- М.:Наука, 1971.- 83 с.
- Панько Т.І. Від терміна до системи.-Львів, 1979.- 146 с.
- Фасмер М. Этимологический словарь русского языка - М.: Прогресс, 1964.-T.1.-562 с.

З М І С Т

Вступ	3
Розділ I. Шляхи і способи формування технічної термінології	5
Розділ II. Лексико-семантичні особливості термінології техніки	13
Розділ III. Структурно-словотворчі особливості української технічної термінології	22
Розділ IV. Структурно-словотворчі особливості термінологічних майменувань з фізики та математики	44
Російсько-український словник	57
Література	92